Rudolf Steiner
REÎNCARNAREA ŞI KARMA
Reprezentări necesare din perspectiva ştiinţei moderne a naturii
GA 34

Articol publicat în Octombrie/Noiembrie 1903 în revista *Lucifer-Gnosis*, Berlin
Titlul original:
Reinkarnation und Karma, vom Standpunkte der modernen Naturwissenschaft notwendige Vorstellungen
Traducere din limba germană de Lucian Mihai Popescu

Ca o erezie periculoasă ne întâmpină în secolul al XVII-lea înţelepciunea dătătoare de ton a cercetătorului italian al naturii, *Francesco Redi*, întrucât el a afirmat faptul că până şi animalul cel mai inferior se naşte prin reproducere. El a scăpat cu greu de destinul de martir al lui Giordano Bruno sau Galilei. Şi aceasta pentru că învăţatul drept credincios al acelui timp era de părere că viermii, insectele si chiar peştii se puteau naşte din nămolul lipsit de viaţă. Reidi nu afirma însă decât un fapt care astăzi este general recunoscut, că orice fiinţă vie se trage dintr-o fiinţă vie. El a păcătuit prin faptul că a recunoscut un adevăr mai înainte cu două sute de ani ca ştiinţa să găsească „dovezi de nezdruncinat” pentru acesta. După ce Pasteur a realizat cercetările sale, nu mai putea plana nici o bănuiala asupra faptului că fusese numai o amăgire credinţa potrivit căreia din substanţe lipsite de viaţă ar putea să apară fiinţe vii prin „generaţie spontanee”. Germenii vii din interiorul unor asemenea substanţe lipsite de viaţă se sustrăgeau observaţiei. Prin metode sigure Pasteur a împiedicat pătrunderea a unor astfel de germeni in anumite substanţe din care, în mod obişnuit, se năşteau mici vieţuitoare, iar rezultatul a fost că în aceste substanţe nu mai apărea nici o urmă de fiinţă vie. Fiinţele vii iau naştere aşadar numai din germeni vii. Reidi avusese întru totul dreptate.
Într-o poziţie asemănătoare cu cea a gânditorului italian se aflǎ astăzi antroposoful. Întemeindu-se pe ştiinţa sa, el trebuie să spună despre domeniul *sufletescului*, ceea ce Reidi a spus despre domeniul viului. El trebuie să afirme: sufletescul poate să ia naştere numai din sufletesc. Iar daca ştiinţa naturii va continua să meargă în direcţia luată încă din secolul al XVII-lea, atunci va veni şi timpul în care ea va susţine din sine însăşi această concepţie. Pentru că – iar acesta este un lucru ce trebuie încă o dată subliniat – concepţia antroposofică de astăzi se întemeiază exact pe aceeaşi orientare a gândirii ca şi afirmaţia ştiinţei naturii potrivit căreia insectele, viermii şi peştii nu se nasc din nămol, ci din germeni vii. Iar antroposofia afirmă că: „orice suflet se naşte din sufletesc” în acelaşi sens şi cu aceeaşi importanţă cu care cercetătorul naturii afirma: „Viul apare din viu”. [1]

Obiceiurile sunt astăzi altele decât în secolul al XVII-lea. Convingerea de la baza obiceiurilor morale nu s-a schimbat însă în mod deosebit. În secolul al XVII-lea însă ideile eretice erau prigonite prin mijloace care astăzi par inumane. Astăzi antroposofii nu mai sunt ameninţaţi cu moartea pe rug: pentru a-i face inofensivi este suficient sa fie consideraţi visători şi minţi lipsite de claritate. Ştiinţa uzuală îi etichetează drept nebuni. În locul vechilor execuţii ale Inchiziţiei, a apărut astăzi un nou tip de execuţie, cel jurnalistic. Antroposofii îşi păstrează însă verticalitatea şi se consolează cu gândul că va veni timpul în care, din partea unui oarecare Virchow, se vor putea auzi cuvinte ca: „Exista un timp – noi suntem norocoşi că acest timp a trecut – în care se credea că sufletul apare de la sine, atunci când anumite procese chimice şi fizice mai complicate au loc în interiorul unui craniu. Astăzi însă, pentru orice cercetător serios, o astfel de concepţie copilărească trebuie să se dea la o parte în faţa propoziţiei: *Orice sufletesc se naşte din sufletesc*". Iar corul jurnaliştilor „luminaţi", aparţinând diferitelor orientări de partid – doar dacă atunci chiar un astfel de jurnalism nu va fi socotit o copilărie – va scrie: „Genialul cercetător X a desfăşurat bărbăteşte drapelul ştiinţei iluminate a sufletului şi a pus pe fugă superstiţia unei viziuni mecanice despre natură, care încă de la Congresul naturaliştilor din anul 1903, prin chimistul Ladenburg din Breslau, a putut să serbeze un adevărat triumf."

Acum nu trebuie să ne lăsăm purtaţi în iluzia că ştiinţa spiritului ar vrea să-şi *dovedească* propriile sale adevăruri prin intermediul ştiinţelor naturii. Ceea ce trebuie accentuat este mai curând faptul că ştiinţa spiritului are aceeaşi *ţinută în gândire* ca şi adevărata ştiinţă a naturii. Antroposoful îndeplineşte, pentru domeniile vieţii sufleteşti, acelaşi lucru pe care cercetătorul naturii se străduieşte să-l atingă pentru cele pe care le poate vedea cu ochii şi auzi cu urechile. Între adevărata cercetare a naturii şi ştiinţa spirituală nu poate exista *nici o contrazicere*. Antroposoful spune că legile pe care el le stabileşte pentru viaţa sufletului sunt valabile, într-o formă corespunzătoare, şi pentru fenomenele naturii exterioare. El face acest lucru pentru că ştie că sentimentul de cunoaştere al omului se poate declara mulţumit în înţelegerea sa, numai atunci când recunoaşte că între diferitele domenii ale existenţei domneşte armonia şi nu contradicţia. Astăzi însă cei mai mulţi oameni care se străduiesc spre cunoaştere şi adevăr au cunoştinţă numai de anumite convingeri naturalist ştiinţifice. Astfel de adevăruri zboară pe stradă în jurul omului, ca să spunem aşa. Suplimentele de divertisment ale ziarelor dezvăluie celor instruiţi, ca şi celor neinstruiţi, legea potrivit căreia animalele mai perfecte se dezvoltă din cele mai puţin perfecte, sau înrudirea profundă existentă între om şi maimuţele superioare; în vreme ce iscusiţii scriitori de reviste săptămânale sunt neobosiţi în a le băga în cap cititorilor lor cum anume trebuie ei să gândească despre „spirit" în epoca „marelui Darwin". Aceşti jurnalişti menţionează însă extrem de rar faptul că, în lucrarea principală a lui Darwin, poate fi găsită şi afirmaţia: „Susţin părerea că toate fiinţele organice care au trăit până acum pe acest pământ, se trag dintr-o formă originară, căreia i-a fost insuflată viaţa de către Creator". Într-o astfel de epocă este absolut necesar să se arate iar şi iar faptul că antroposofia nu ia aşa în uşor această „insuflare a vieţii" sau chiar pe cea a

sufletului, aşa cum fac Darwin şi mulţi darwinişti, însă şi că, în acelaşi timp, adevărurile antroposofiei nu sunt în opoziţie cu rezultatele adevăratei cercetări a naturii. Antroposofia nu vrea să pătrundă în misterele vieţii spiritului cu ajutorul cârjei ştiinţei naturii din prezent ci ea vrea numai să spună: „Recunoaşteţi legile vieţii spiritului şi veţi găsi că aceste legi superioare se verifică, sub o formă corespunzătoare, chiar şi atunci când coborâţi în domeniul în care puteţi să vedeţi cu ochii şi să auziţi cu urechile". Ştiinţa naturii din prezent nu contrazice ştiinţa spiritului, ci este ea însăşi ştiinţă spirituală elementară. Haeckel a ajuns la rezultate aşa de frumoase în domeniul vieţii animalelor numai pentru că a aplicat asupra dezvoltării vieţii animalelor legile pe care cercetătorii sufletului le aplică de mult în domeniul sufletesc. Faptul că el nu ştie nimic despre aceasta, nu schimbă cu nimic lucrurile; el nici nu cunoaşte legile sufleteşti şi nici nu ştie nimic despre cercetările care pot fi făcute în sfera sufletului. Importanţa rezultatelor la care a ajuns în domeniului său nu se va micşora însă prin aceasta. Mari oameni îşi datorează greşelile tocmai virtuţilor lor. Sarcina noastră este să arătăm că, atunci când se află în domeniul în care este competent, Haeckel nu se comportă altfel decât un *antroposof*. Şi încă un element ajutător dobândeşte cercetătorul din domeniul ştiinţei spirituale prin conectarea la cunoştinţele ştiinţelor naturii din prezent. Lucrurile din lumea exterioară pot fi, se poate spune, apucate cu mâinile. De aceea este uşor să ne lămurim asupra legilor lor. Nu este greu de imaginat că atunci când sunt mutate dintr-o regiune în alta plantele se modifică. De asemenea, nu este greu de imaginat nici faptul că ochii anumitor specii de animale îşi pierd puterea de a vedea, dacă acestea trăiesc o perioadă mai îndelungată în grote întunecoase. Dacă am înţeles legile care sunt active în astfel de procese, atunci ne vom putea orienta mai uşor spre legile mai puţin vizibile şi tangibile, care ne întâmpină în domeniul vieţii sufleteşti. Atunci când cheamă în ajutor ştiinţa naturii antroposoful vrea să ilustreze lucrurile cât mai concret, nimic altceva. El trebuie să arate că adevărurile antroposofice se regăsesc, într-o formă corespunzătoare, şi în domeniul ştiinţei naturii; că aceasta din urmă nu poate fi altceva decât ştiinţă spirituală elementară; şi el trebuie să se slujească de reprezentările ştiinţelor naturii, pentru a se putea ridica la reprezentările sale mai înalte.

Acum însă se poate obiecta că ştiinţa spirituală poate ajunge pe căi greşite prin orice înclinaţie spre reprezentările ştiinţei naturale din prezent, pentru că înseşi aceste reprezentări se întemeiază pe un teren nesigur. Este adevărat: există unii cercetători ai naturii care consideră anumite principii ale darwinismului drept adevăruri de neclintit, în timp ce alţii vorbesc deja despre o „criză a darwinismului". Primii găsesc în „atotputernicia selecţiei naturale", în „lupta pentru existenţă" o bază cuprinzătoare pentru explicarea dezvoltării fiinţelor vii; ceilalţi consideră această „luptă pentru existenţă" printre bolile copilăriei ştiinţelor moderne şi vorbesc despre „slăbiciunea selecţiei naturale". Odată ajuns într-o astfel de situaţie problematică, cel mai bun lucru pe care l-ar putea face antroposoful ar fi să nu se preocupe pentru moment de aceasta, ci să aştepte cu răbdare un moment viitor mai prielnic, în care va putea găsi un punct de armonie cu ştiinţa naturii. Însă nu aceasta este esenţialul. Ci mai curând este vorba de o anumită atitudine, de un

anumit mod de gândire practicat în cercetările din ştiinţa naturală din prezent, de anumite linii directoare care sunt urmate oricum, chiar dacă opiniile diferiţilor cercetători sau gânditori despre anumite probleme merg în direcţii separate. Este adevărat: Ernst Haeckel şi Virchows au concepţii diferite referitoare la „originea omului”. Însă cel care are o orientare antroposofică ar trebui să fie bucuros dacă personalităţile dătătoare de ton ar gândi asupra anumitor puncte de vedere majore referitoare la viaţa sufleteasca, precum gândesc aceşti *adversari* despre lucrurile pe care ei le consideră absolut certe, în ciuda disputei lor. Nici adepţii lui Haeckel, nici cei ai lui Virchow nu caută astăzi originea viermilor în nămolul lipsit de viaţă; nici primii, nici ultimii nu se îndoiesc asupra propoziţiei: „toate fiinţele vii se nasc din fiinţe vii”, în sensul indicat mai sus. În psihologie nu s-a ajuns încă la fel de departe. Aici lipseşte acea claritate a punctelor de vedere, în comparaţie cu convingerile fundamentale din ştiinţa naturii. Cine vrea să se lămurească cu privire la forma şi modul de viaţă al unui vierme ştie că trebuie să meargă până la oul de vierme şi la precursorii viermelui; el ştie în ce *direcţie* anume trebuie să cerceteze, chiar dacă asupra tuturor acestora există diferite păreri sau chiar dacă se afirmă că încă nu a sosit timpul potrivit pentru a formula o concepţie asupra unui punct sau altul. Unde poate fi găsită o astfel de claritate în cadrul psihologiei? Faptul că sufletul [2] are calităţi spirituale, aşa cum viermele are calităţi fizice, nu determină, aşa cum totuşi ar trebui, o abordare a acestei prime realităţi cu aceeaşi atitudine din partea cercetătorului cu care este abordată a doua. Timpul nostru se află fireşte sub influenţa *obişnuinţelor de gândire*, care fac ca nenumăraţi oameni din rândurile celor ce se ocupă cu astfel de lucruri, să refuze să se implice măcar o singură dată într-un mod corespunzător unei astfel de pretenţii. Desigur: la nevoie se acceptă faptul că şi însuşirile sufleteşti ale unui om trebuie să îşi aibă undeva originea, la fel ca cele fizice. Se fac consideraţii ca cea potrivit căreia sufletele dintr-un grup de copii sunt diferite, chiar dacă aceştia au crescut şi au fost educaţi în condiţii similare, că până şi gemenii care sunt crescuţi tot timpul sub acelaşi acoperiş şi supravegheaţi de aceeaşi doică, au anumite însuşiri esenţiale care îi separă. Este citată adesea povestea despre gemenii siamezi, despre care se spune că ar fi suferit în ultimii lor ani din viaţă, ca urmare a simpatiilor lor opuse din timpul războiului civil nord-american. Pe scurt, nu se poate afirma că astfel de fenomene nu au fost observate cu grijă sau că nu ar fi fost depusă o muncă plină de atenţie asupra lor. Însă această muncă în domeniul sufletescului se face din obişnuinţă şi într-un mod asemănător cercetătorului naturii care, atunci când se îndreaptă asupra unei fiinţe vii, ar afirma pur şi simplu că aceasta îşi are originea în nămolul lipsit de viaţă. Este fără îndoială justificat atunci când, pentru explicarea însuşirilor sufleteşti inferioare se merge către strămoşii fizici şi se vorbeşte de ereditate, aşa cum se face în cazul caracteristicilor corporale. Însă se închid *în mod voit* ochii în faţa esenţialului, atunci când este menţinută aceeaşi orientare şi în faţa însuşirilor sufleteşti superioare, în faţa a ceea ce este de fapt spiritual în om. Ne-am obişnuit să considerăm aceste însuşiri sufleteşti superioare ca o simplă înălţare la un nivel superior a celor inferioare. Şi ne mulţumim cu o

explicaţie care le are în vedere, în acelaşi sens în care sunt avute în vedere însuşirile sufleteşti ale animalelor.

Nu trebuie negat faptul că observarea anumitor aspecte sufleteşti ale animalelor superioare ispiteşte uşor spre o astfel de concepţie. Este suficient numai să ne referim la anumite dovezi remarcabile ale unei memorii fidele oferite de câini, sau la caii care, dacă îşi observă lipsa vreunei potcoave, se îndreaptă singuri spre fierăria unde sunt de obicei potcoviţi, ori la unele animale care, dacă sunt închise într-o cameră, apasă singure clanţa pentru a deschide uşa, ca şi la multe alte fapte uimitoare asemănătoare. Cu siguranţă: nici antroposoful nu va ezita să recunoască acea înălţare a capacităţilor animalelor. Să fie însă acesta un motiv pentru a şterge diferenţa dintre caracteristicile sufleteşti inferioare, pe care omul le are în comun cu animalele, şi însuşirile spirituale superioare care sunt proprii numai omului? Aceasta o poate face numai cel care este în întregime orbit, printr-o prejudecată dogmatică a „ştiinţei” care *vrea* să rămână la senzorialul grosolan. Să nu uităm însă faptul, stabilit printr-o observaţie imparţială, potrivit căruia animalele, chiar şi cele superioare, nu pot să numere, şi prin urmare nu pot nici să socotească. În vechile şcoli de înţelepciune era considerat deja plin de relevanţă faptul că omul se deosebeşte de animale pentru că poate să numere. – Numărătoarea este cea mai simplă, cea mai trivială dintre capacităţile sufleteşti superioare. Tocmai de aceea este ea menţionată aici, ca punct de graniţă unde sufletescul-animal trece în sufletescul-spiritual, în omenescul superior. Este foarte uşor să fie aduse obiecţii şi aici. În primul rând cineva poate argumenta că încă nu am ajuns la sfârşitul lumii şi poate că într-o zi se va reuşi ceea ce până atunci nu a fost posibil: anumite animale inteligente să poată număra. Şi în al doilea rând cineva poate indica faptul că totuşi creierul uman, faţă de cel animal, s-a perfecţionat şi, pur şi simplu, de aici provin gradele superioare ale activităţilor sufleteşti. Celui ce face o astfel de obiecţie i se poate da dreptate nu o singură dată, ci de o sută de ori. Însă acest om s-ar afla în aceeaşi situaţie cu cel care, împotriva realităţii că orice viu se naşte din viu, ar afirma iar şi iar: dar în vierme stăpânesc aceleaşi legi chimice şi fizice ca în nămol, numai că într-un mod mai complicat. Celui ce vrea să dezvăluie secretele naturii prin trivialităţi şi lucruri de la sine înţelese îi va fi foarte greu. Există oameni pentru care nivelul de înţelegere la care s-au ridicat ei înşişi este şi cel mai înalt imaginabil şi nu le-ar trece prin minte că un altul poate că şi-ar fi făcut deja obiecţiile lor triviale, dacă nu şi-ar fi dat seama de zădărnicia acestora. Nu este nimic de obiectat împotriva faptului că activităţile *superioare* din lume sunt numai înălţări ale celor inferioare, că legile care stăpânesc în vierme sunt o ridicare pe o treaptă superioară ale celor ce există în nămol. Însă aşa cum astăzi nici un cercetător nu va afirma că originea viermelui este în nămol, tot aşa nici un gânditor cu mintea limpede *nu poate* să vrea să aducă sufletesc spiritualul în acelaşi şablon de concepte cu sufletescul animal. Aşa cum se rămâne în şirul fiinţelor vii pentru a se înţelege originea unei anumite fiinţe vii, la fel trebuie să se rămână în împărăţia spiritual-sufletescului, pentru a se înţelege originea sufletesc-spiritualului.

Există realităţi care pot fi observate peste tot şi pe lângă care nenumăraţi oameni trec fără să-şi facă gânduri particulare legate de acestea. Odată vine un om şi descoperă, în faţa unei asemenea realităţi accesibile tuturor, un adevăr plin de consecinţe. Privind într-o biserică un candelabru ce oscila, Galilei a observat cea mai importantă lege de mişcare a pendulului. Nenumăraţi oameni au văzut mai înainte acel pendul oscilând, fără să poată face însă şi această observaţie pătrunzătoare. Este vorba aici de a lega gânduri corecte cu lucrurile pe care le vedem. Acum însă, există o realitate, care este accesibilă pe deplin tuturor şi care, observată în mod corect, aruncă o lumină asupra caracterului sufletesc-spiritualului. Mă refer la adevărul simplu potrivit căruia fiecare om are o biografie, în timp ce animalul nu are biografie. Totuşi mulţi vor replica: nu poate fi scrisă oare istoria vieţii unei pisici sau unui câine? Acestora li se poate răspunde: fără îndoială, însă există şi teme de şcoală în care li se cere elevilor să povestească istoria unei peniţe. Aici ne referim la faptul că, în cazul oamenilor individuali, biografia are aceeaşi importanţă pe care o are pentru animal descrierea speciei sale. În acelaşi sens în care în cazul unui leul mă interesez de descrierea speciei leu, la fel mă preocupă în cazul omului individual biografia acestuia. Schiller, Goethe şi Heine nu sunt pentru mine epuizaţi atunci când le descriu specia om, în acelaşi sens în care este pentru mine epuizat un leu individual, după ce l-am recunoscut ca exemplar al speciei sale. Omul individual este mai mult decât un exemplar al speciei om. El a unit caracteristicile sale de specie cu strămoşii săi fizici în acelaşi sens ca şi animalul. Însă în locul unde încetează caracterul de specie, de acolo începe pentru om ceea ce îi determină poziţia sa particulară, misiunea sa în lume. Şi acolo unde începe aceasta, încetează orice posibilitate de explicaţie după şablonul eredităţii animal-fizice. Pot să găsesc nasul şi părul lui Schiller, poate chiar şi anumite caracteristici ale temperamentului său dacă merg înapoi spre predecesorii săi; nu voi găsi însă la aceştia şi geniul său. Iar acest lucru nu este valabil, firesc, numai în cazul lui Schiller. Acest lucru este valabil şi pentru doamna Müller din Krähwinkel. Chiar şi în cazul ei, însă numai dacă se vrea acest lucru, sufletesc-spiritualul nu va putea fi găsit la părinţii şi bunicii ei, ca şi nasul sau ochii ei albaştri. Chiar şi Goethe a spus că de la tatăl său avea statura şi orientarea serioasă în viaţă, iar de la mama sa natura veselă şi plăcerea de a fabula, şi astfel că în creatura întreagă care era el, nu ar exista nimic original. Totuşi, în ciuda acestor cuvinte, nimeni nu ar căuta talentul lui Goethe în acelaşi sens, la tatăl şi la mama lui, şi ar fi mulţumit cu această explicaţie, aşa cum pentru a explica forma şi modul de viaţă aş unui leu ne îndreptăm spre predecesorii săi. Aici este direcţia în care trebuie să meargă psihologia, dacă vrea să alăture postulatului ştiinţelor naturale: „tot viul se naşte din viu”, postulatul care-i corespunde: „tot sufletescul se naşte din sufletesc”. În continuare vom urma această direcţie şi vom arăta cum legea reîncarnării şi karmei, văzută din această perspectivă, are *o necesitate naturalist-ştiinţifică*. Pare cu totul ciudat, însă mulţi oameni evită întrebarea despre originea sufletescului pur şi simplu din teama că astfel ar putea ajunge într-un domeniu nesigur al ştiinţei. Acestora trebuie să li se reamintească cele spuse de către marele cercetător al naturii *Karl Gegenbauer* despre darwinism. Chiar dacă afirmaţiile lui Darwin nu ar fi în întregime corecte, ele au fost totuşi o

călăuză spre descoperiri care fără ele nu ar fi fost făcute. Darwin a indicat într-un mod clar cum formele de viaţă se transformă unele din altele şi astfel a dat un impuls spre căutarea raporturilor dintre aceste forme. Chiar şi celor ce luptă împotriva rătăcirilor darwinismului trebuie să le fie clar că acest darwinism a adus *claritate* şi *siguranţă* în cercetarea dezvoltării plantelor şi animalelor şi prin aceasta a adus lumină în domenii întunecate ale fenomenelor din natură. El îşi va depăşi singur propriile rătăciri. Dacă lucrurile nu ar fi stat aşa, atunci astăzi nu am fi avut nici consecinţă a sa. Iar concepţiile antroposofice cu privire la *viaţa spirituală* ar trebui să fie ceva asemănător pentru cei ce se tem că aceste învăţături duc la nesiguranţă. Chiar dacă ele nu ar fi în întregime corecte, atunci tot ar conduce din ele însele spre lumină, întrebările despre enigmele sufletului. Lor le vom datora, de asemenea, *claritatea* şi *siguranţa*. Şi cum ele se referă la destinul nostru, la determinarea noastră de om, la cele mai înalte îndatoriri ale noastre, atunci realizarea acestei clarităţi şi siguranţe trebuie să fie cea mai însemnată chestiune din viaţa noastră. Pe acest tărâm, strădania după cunoaştere este în acelaşi timp o necesitate morală, o *îndatorire morală* necondiţionată.
Prin cartea sa „Vechea şi noua credinţă”, apărută în 1872, *David Friedrich Strauss* a vrut să ofere oamenilor luminaţi ai timpului modern un fel de Biblie. În opinia aşa-numitului apostol al iluminării „noua credinţă” trebuie să se întemeieze pe revelaţiile ştiinţei naturii şi nu pe revelaţiile depăşite ale „vechii credinţe” . Noua Biblie a fost scrisă sub impresia reprezentărilor lui Darwin. Şi ea provine de la o personalitate care şi-a spus sieşi: cel ce se consideră, ca şi mine, un om luminat, acela a renunţat cu mult înainte de Darwin să mai creadă în „revelaţia supranaturală” şi în miracolele sale. El şi-a clarificat faptul că: în natură stăpânesc legi necesare, de neclintit, iar ceea ce Biblia ne povesteşte drept minuni ar constitui perturbări, întreruperi ale acestor legi; dar asemenea lucruri nu pot exista. Ştim după legile naturii că nici un om mort nu poate fi înviat: prin urmare nici Iisus nu l-a putut învia pe Lazăr. Acum însă – aşa spun luminaţii noştri mai departe – explicaţia noastră asupra naturii are o verigă lipsă. Am putut să vedem cum fenomenele anorganice pot fi explicate prin legi de neclintit; însă felul cum apar nenumăratele tipuri de plante şi animale, precum şi omul însuşi: despre aceasta nu am putut să ne facem nici o reprezentare conformă cu natura. Am vrut totuşi să credem că şi aici ar trebui avute în vedere numai legi necesare ale naturii; însă care ar fi acestea şi cum lucrează ele, despre aceasta nu ştiam nimic. Oricât ne-am străduit, nu puteam să obiectăm nimic raţional împotriva celor spuse de marele cercetător al naturii din secolul al 18-lea, Karl von Linné, cum că ar fi atâtea „specii prezente în lumea plantelor şi a animalelor, câte au fost *create* în principiu la origine”. Ne confruntam noi cu tot atâtea minuni ale creaţiei, câte feluri de plante şi animale existau? La ce ne-ar ajuta convingerea noastră că Dumnezeu nu ar putea interveni în ordinea naturii printr-o minune, ca învierea lui Lazăr, dacă totuşi ar trebui să acceptăm nenumărate astfel de fapte supranaturale? Aici a intervenit Darwin şi ne-a arătat că tipurile de plante şi de animale iau naştere prin legi naturale de neclintit – adaptarea şi lupta pentru existenţă – ca şi fenomenele lipsite de viaţă. Golul din explicaţia noastră asupra naturii a fost astfel umplut.

Din dispoziţia născută dintr-o astfel de convingere, David Friedrich Strauss a scris în a sa „Vechea şi noua credinţă” următoarele cuvinte: „Noi, filosofii şi teologii critici am decretat în zadar dispariţia minunii; cuvintele noastre nu puteau să aibă nici o autoritate atâta vreme cât nu eram în stare să dovedim existenţa nici unei forţe a naturii, pe care să o punem în locul minunii ce era considerată indispensabilă. Darwin a indicat această forţă a naturii, acest mod de acţiune al naturii şi a deschis uşa prin care o lume viitoare mai fericită va putea alunga pentru totdeauna minunea. Pentru aceasta el va fi preţuit ca unul dintre cei mai mari binefăcători ai neamului omenesc, de către oricine cunoaşte ceea ce se leagă de noţiunea de «minune». ”
În aceste cuvinte sălăşluieşte o dispoziţie de învingător. Şi toţi cei ce simt ca Strauss au dreptul să deschidă privirea spre o „credinţă nouă”: Odinioara, particule de materie lipsite de viaţă s-au unit prin forţele lor intrinseci, astfel încât au dat naştere la materia *vie*. Aceasta s-a dezvoltat prin legi necesare până ce a apărut cea mai simplă, cea mai imperfectă fiinţă vie. Mai apoi aceasta s-a transformat, după legi tot aşa de necesare, în vierme, peşte, şarpe, mamifer şi, în final, maimuţă. Şi atunci Huxley, marele cercetător al naturii englez, a demonstrat că oamenii, potrivit structurii lor, sunt mai asemănători maimuţelor superioare, decât sunt acestea din urmă faţă de maimuţele inferioare. Ce mai poate sta acum împotriva credinţei că omul însuşi s-a dezvoltat, după aceleaşi legi, din maimuţele superioare? Mai mult, nu întâlnim oare, ceea ce numim activitate spirituală superioară omenească, ceea ce se numim morală, într-o anumită formă imperfectă deja la animale? Mai avem voie să ne îndoim de faptul că aşa cum şi-au perfecţionat corpul ducându-l până la forma umană – numai pe baza legilor fizice, – animalele au perfecţionat, în acelaşi mod, şi semnele incipiente de intelect şi moralitate care se găsesc deja în ele, ducându-le până la nivelul de om?
Totul pare să se potrivească cât se poate de bine. Totuşi oricine va trebui sa fie de acord cu faptul că cunoştinţele noastre despre natură nu ne vor fi suficiente încă mult timp pentru a ne putea reprezenta în amănunt modul in care decurg cele descrise mai sus; însă în viitor vor fi descoperite alte şi alte fapte şi legi; iar atunci „noua credinţă” va dobândi o temelie tot mai sigură.
Deocamdată cercetările şi consideraţiile din ultimul timp nu oferă de loc o temelie prea sigură pentru aceasta credinţă, ba mai curand au contribuit în toate felurile la zdruncinarea ei: ea trăieşte însă mai departe în cercuri tot mai largi şi este o piedică dificilă în calea oricărei alte convingeri.
Nu poate exista nici o îndoială: dacă David Friedrich Strauss şi tovarăşii săi de concepţie au dreptate, atunci orice vorbire despre legi spirituale superioare ale existenţei este un nonsens: „credinţa nouă” ar trebui clădită exclusiv pe temelia pe care o afirmă aceste personalităţi, ca fiind un rezultat al cunoaşterii naturii.
Acum însă, în faţa privirii celor ce urmăresc cu nepărtinire expunerile credincioşilor moderni, se impune o realitate remarcabilă. Iar această realitate iese la iveală în mod irezistibil în special atunci când urmărim gândurile celor ce mai păstrează încă un pic de nepărtinire faţă de cele afirmate cu atâta siguranţă de către ortodocşii iluminaţi.
Şi anume, există anumite unghere întunecate în crezul adepţilor noii credinţe. Şi dacă este scos la iveală ceea ce se află ascuns în aceste unghere,

atunci *adevăratele* rezultate ale noii ştiinţe a naturii vor străluci într-o splendoare senină, în vreme ce *opiniile* noilor credincioşi cu privire la fiinţa omului vor începe sa pălească. [3]

Sa luminăm acum câteva dintre aceste unghere. Mai întâi să ne oprim la personalitatea cea mai importanta si mai demnă de preţuire dintre aceşti credincioşi moderni. La pagina 804 a noii ediţii din „Natuerlicher Schoepfungsgeschichte" (Istoriei creaţiei naturale) a lui Haeckel, se poate citi: „Rezultatul final (al unei comparaţii dintre animale si om) este că între cele mai dezvoltate suflete de animale şi cele mai puţin dezvoltate suflete omeneşti există numai o deosebire cantitativa si nu una calitativă; această deosebire este cu mult mai mică decât deosebirea dintre cele mai puţin dezvoltate şi cele mai dezvoltate suflete omeneşti sau decât deosebirea dintre cele mai puţin dezvoltate şi cele mai dezvoltate suflete de animale".

Acum însă, cum se situează adeptul noii credinţe în faţa unei astfel de realităţi? El anunţă: trebuie sa explicăm deosebirea dintre sufletele animalelor inferioare si cele superioare prin legi necesare, de neclintit. Şi noi studiem aceste legi. Ne întrebăm: cum anume s-a putut ca din animalele cu suflete inferioare să se poată dezvolta cele cu suflete superioare? Căutăm în natură condiţiile prin care inferiorul poate deveni superior. Descoperim, de exemplu, că animalele care au ajuns in grotele din Kentucki au orbit. Ne este apoi clar că şederea în întuneric a făcut ca ele să nu-şi mai folosească ochii. Prin acest fapt, în ochi nu s-a mai desfăşurat activitatea fizică si chimică care are loc în mod obişnuit in timp ce privim un lucru. Curentul de hrană care înainte se îndrepta spre această activitate, se îndreaptă acum spre alte organe. Animalele îşi modifică forma. Pe aceasta cale pot să apară specii noi de animale din alte specii vechi, atunci când transformările pe care natura le provoacă în aceste specii sunt suficient de mari si de variate. Ce se petrece în realitate în acest astfel? Natura determină anumite modificări în unele fiinţe; iar aceste modificări apar apoi şi la urmaşi. Se spune că ele sunt *moştenite*. În acest mod este explicată apariţia noilor specii de plante şi animale. [4]

Iar acum explicaţia noilor credincioşi merge mai departe. Deosebirea dintre sufletele omeneşti inferioare şi sufletele animalelor superioare nu este aşa de mare. Prin urmare, anumite condiţii de viaţă în care au fost mutate suflete de animale superioare le-au provocat acestora modificări prin care au devenit suflete omeneşti inferioare. Minunea în ceea ce priveşte dezvoltarea sufletului omenesc este – pentru a vorbi la fel ca Strauss – ca aceasta să fie pe veci dată afară din templul noii credinţe şi omul să fie încadrat după legile „eterne si necesare" ale lumii animalelor. Astfel noul credincios se retrage mulţumit intr-un somn liniştit; de acum încolo el nu mai *vrea* nimic mai mult.

O gândire onestă trebuie să le tulbure acest somn. Pentru că această gândire onestă trebuie să trezească spiritul aţipit, la viaţa pe care el însuşi a chemat-o. Să privim încă o dată, mai atent, cuvintele lui Haeckel, menţionate mai sus:„*deosebirea (dintre animalele superioare şi oameni) este mai mică decât deosebirea dintre sufletele omeneşti inferioare şi cele superioare*". Dacă adeptul noii credinţe este de acord cu aceasta, atunci: îşi mai poate permite el să cadă într-un somn liniştit imediat ce – după părerea sa – a explicat dezvoltarea oamenilor inferiori din animale superioare?

Nu, el nu mai are voie să facă acest lucru; şi dacă totuşi face aceasta, atunci neagă întreaga temelie pe care şi-a construit propria sa convingere. Ce ar putea face noul credincios în faţa cuiva care ar veni la el şi i-ar spune: am arătat cum peştii au apărut din anumite fiinţe vii mai puţin perfecte. Cu asta am terminat. Am arătat că toate se dezvoltă – că speciile de deasupra peştilor s-au dezvoltat în continuare în acelaşi mod. Fără îndoială, noul nostru credincios ar spune: nu faci nimic cu gândurile tale generale despre evoluţie: tu trebuie să explici cum anume apar mamiferele; pentru că între peşti şi mamifere este o deosebire mai mare decât între peşti şi animalele imediat inferioare lor. Şi ce ar trebui să urmeze mai departe, dacă noul credincios ar rămâne cu adevărat fidel cunoştinţelor sale? El ar trebui să spună: deosebirea dintre sufletele omeneşti superioare şi cele inferioare este mai mare decât cea dintre cele din urmă şi sufletele de animale aflate imediat sub ele: astfel, trebuie să admit că în univers există cauze care acţionează asupra sufletelor omeneşti inferioare transformându-le, tot aşa cum cauzele pe care le-am indicat transformă formele animale inferioare în unele superioare. Dacă nu fac acest lucru, atunci apariţia diferitelor tipuri de suflete omeneşti ar rămâne pentru mine o *minune*, aşa cum este cazul cu diferitele specii de animale, pentru cel ce nu crede în transformarea fiinţelor vii prin legi ale naturii.
Iar acest lucru este absolut corect: noii credincioşi ce se consideră aşa de luminaţi pentru că sunt convinşi că au scos minunea afară din domeniul viului, cred în realitate în minuni, ei *chiar venerează minunea* în domeniul vieţii sufleteşti. Şi nu se deosebesc de cei ce cred în minuni şi pe care ei îi dispreţuiesc aşa de tare, decât prin faptul că aceştia din urmă îşi afirmă în mod deschis credinţa; nu au însă nici o bănuială asupra faptului că ei înşişi au căzut pradă celei mai întunecate superstiţii.
Iar acum să aducem lumină într-un alt ungher al „noii credinţei”. Dr. Paul Topinard a adunat foarte frumos în „Antropologia” sa rezultatele învăţăturilor moderne despre originea omului. În încheierea cărţii el reia pe scurt modul în care, după Haeckel, formele animale superioare s-au dezvoltat în diferite epoci ale pământului:„La începutul perioadei pământului, numită de către geologi epoca laurentiană, prin combinaţii întâmplătoare ce au avut loc în nişte condiţii care probabil că au existat numai în acea epocă, au luat naştere – din elemente simple: carbon, oxigen, apă, azot – primele nuclee de albumină. Din acestea s-au format, prin generaţie spontană monadele – cele mai mici şi mai imperfecte fiinţe vii. Apoi acestea la rândul lor s-au divizat, s-au multiplicat şi s-au ordonat în organe, iar, în final, după un şir de transformări, pe care Haeckel le-a stabilit ca fiind în număr de nouă, au rezultat anumite vertebrate de tipul Amphioxus lanceolatus (peşti Amfiox)”. Putem să trecem peste modul în care, urmând aceeaşi direcţie, au apărut celelalte specii de animale şi să cităm concluzia la care a ajuns Topinard: „La treapta cu numărul douăzeci (de transformare) apar antropoizii (maimuţe asemănătoare omului), aproximativ în timpul întregii epoci Miocen; în a douăzeci şi una treaptă apare omul-maimuţă, care încă nu este dotat cu limbaj şi cu un creier corespunzător. La nivelul douăzeci şi doi apare, în sfârşit, omul, aşa cum îl cunoaştem, sau *cel puţin în formele sale mai puţin perfecte*”. Iar acum, după ce a indicat care anume trebuie să fie temelia

naturalist-ştiinţifică a noii credinţei, Topinard face o mărturisire importantă. El spune: *„Aici numărătoarea se întrerupe brusc. Haeckel uită de nivelul al douăzeci şi treilea, în care îşi fac apariţia un Lamark sau un Newton*”.

Am dezvăluit astfel un ungher din crezul adeptului noii credinţe, în care acesta indică cât se poate de limpede o realitate prin care el îşi neagă propriul crez. El *nu vrea* să pătrundă şi în domeniul sufletescului omului cu noţiunile cu care încearcă să găsească un drum în restul naturii. Dacă ar face acest lucru, atunci ar păşi, cu ajutorul judecăţii dobândite în natura exterioară, în domeniul pe care Topinard îl numeşte treapta cu numărul douăzeci şi trei; şi ar trebui să-şi spună: aşa cum prin dezvoltare ajung la speciile superioare de animale plecând de la cele inferioare, la fel ajung la sufletescul superior dezvoltându-l din cel inferior. Nu pot să înţeleg sufletul lui Newton dacă nu îl gândesc ca provenind dintr-o fiinţă sufletească anterioară. Iar această fiinţă sufletească nu poate fi niciodată găsită printre strămoşii fizici. Dacă aş vrea să caut aici, atunci aş răsturna cu capul în jos întreg *spiritul* cercetării naturii. Cum s-ar putea ca unui cercetător al naturii să-i treacă prin cap să dezvolte o specie de animale din alta, dacă urmaşul ar fi aşa de lipsit de asemănare cu predecesorul în raport cu fizicul, aşa cum era Newton faţă de predecesorii săi *în raport cu sufletescul*? Ne reprezentăm că o specie de animal apare dintr-o altă specie asemănătoare, care este situată numai cu un grad sub ea. La fel, sufletul lui Newton trebuie să apară dintr-un altul care îi este asemănător, numai că în raport sufletesc, şi este situat cu un grad mai jos decât el. Biografia lui Newton este cuprinsă în sufletescul său. Îl recunosc pe Newton din această biografie a sa, aşa cum recunosc un leu din descrierea speciei sale. Şi înţeleg specia leu, atunci când îmi reprezint cum aceasta apare dintr-o alta inferioară ei. De asemenea, înţeleg ceea ce cuprind ca biografia lui Newton, atunci când o gândesc dezvoltându-se din biografia unui suflet care îi este asemănător, care este înrudit *ca suflet* cu el. Aşadar sufletul lui Newton a existat deja sub o altă formă, aşa cum specia leu exista deja înainte într-o altă formă. Pentru o gândire clară nu există nici o abatere de la această concepţie. Numai pentru că noii credincioşi nu au curajul să-şi ducă gândurile cu adevărat până la capăt, ei nu ajung la această concluzie. Prin aceasta însă, este asigurată reapariţia esenţei omului, care este cuprinsă în biografie. Sau lăsăm la o parte întreaga învăţătură despre evoluţie din ştiinţa naturii, sau acceptăm că aceasta ar trebui extinsă şi asupra evoluţiei sufleteşti. Există numai două posibilităţi: *sau* fiecare suflet *a fost creat printr-o minune*, aşa cum speciile animale ar fi trebuit să fi fost create printr-o minune, dacă nu s-ar fi dezvoltat unele din altele; *sau* sufletul trece şi el printr-un proces de dezvoltare şi există deja prezent dinainte sub o altă formă, aşa cum o specie de animal exista deja sub o altă formă. Câţiva dintre gânditorii de astăzi care au mai păstrat puţină claritate şi curaj pentru o gândire consecventă sunt o mărturie vie pentru aceste realităţi. Ei pot să se apropie în timpul nostru la fel de puţin de astfel de gânduri neobişnuite despre dezvoltarea sufletului, ca şi adepţii noii credinţe caracterizaţi mai sus. Însă ei au cel puţin curajul să recunoască cealaltă variantă, singura posibilă în acest caz: *crearea sufletului* printr-o minune. Astfel, în lucrarea de psihologie a profesorului Johannes Rehmke, unul dintre cei mai buni gânditori ai timpului nostru, se poate citi: „Ideea

creaţiei ...ne apare ...ca singura potrivită, pentru a avea totuşi o explicaţie pentru misterul originii sufletului”. Rehmke ajunge la recunoaşterea unei fiinţe universale conştiente, despre care spune: aceasta „ar fi ea însăşi ... singura condiţie pentru apariţia sufletului, şi ar trebui numită *Creatorul sufletului*”. Aşa vorbeşte un gânditor care nu vrea să cadă într-un liniştit somn spiritual, după ce a cuprins cu înţelegerea procesele lumii fizice, dar căruia îi lipseşte totuşi capacitatea de a recunoaşte reprezentarea potrivit căreia, un suflet s-a dezvoltat dintr-o formă a sa anterioară de existenţă. Rehmke are însă măcar curajul de a afirma minunea, dacă nu are şi curajul de a ajunge la perspectiva antroposofică despre reapariţia sufletului sau reincarnare. Gânditorii în care strădania naturalist ştiinţifică a început să fie educată în mod consecvent ajung în mod necesar la această părere. Astfel putem să găsim în scrierea profesorului de filozofie Julius Baumann din Göttingen despre „Noua creştinătate şi religia reală” printre cele treizeci şi nouă de propoziţii al unui „Proiect pentru o întruchipare realist ştiinţifică a religiei” pe următoarea (a douăzeci şi una): „...Aşa cum în natura anorganică elementele fizico-chimice nu dispar, ci se schimbă numai combinaţiile dintre ele, la fel sunt avute în vedere forţele organice şi spiritual-organice, după metoda realist-ştiinţifică. *Sufletul omului ca unitate formală, ca Eu ce îmbină, se reîntoarce în corpuri omeneşti noi şi astfel poate străbate toate treptele dezvoltării omeneşti* ”.

Astfel de concepţii trebuie să aibă cel ce posedă pe deplin curajul de a-şi face profesiune de credinţă din ştiinţa naturală a prezentului. Prin aceasta nu trebuie să fie făcută greşeala de a crede că aici am afirma că susţinătorii marcanţi ai noii credinţe ar fi nişte personalităţi lipsite de curaj, în sensul obişnuit al cuvântului. De curaj, de un curaj de nedescris a fost nevoie pentru afirmarea perspectivei naturalist ştiinţifice în lupta împotriva puterilor potrivnice din secolul al 19-lea [5]. Însă acest curaj este diferit de cel necesar gândirii consecvente de mai sus. O astfel de gândire consecventă lipseşte însă tocmai cercetătorilor naturii din prezent, care vor să construiască o concepţie despre lume din cunoştinţele domeniului lor. Aşadar, nu este dezolant atunci când, la ultima adunare a cercetătorilor naturii, chimistul Albert Ladenburg din Breslau a putut spune următoarele: „Cunoaştem noi însă vreun substrat al sufletului? Eu nu cunosc nici unul.” Iar apoi, după această mărturisire, acelaşi om a putut spune: „Ce poziţie vreţi să luaţi faţă de nemurire? Sunt de părerea că în faţa acestei întrebări mai mult decât în faţa oricărei alte întrebări, dorinţa este tatăl gândului. Pentru că nu cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată ştiinţific, la care să pot raporta credinţa în nemurire”. Ce ar spune însă învăţatul domn dacă s-ar afla în faţa unui vorbitor care i-ar spune: „Eu nu cunosc nimic despre realităţile chimice. Pentru că nu cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată ştiinţific, la care să pot raporta aceste legi, eu resping orice lege chimică ”. La aceasta profesorul ar răspunde totuşi: „Ce are a face cu noi neştiinţa ta în legătură cu ştiinţa chimiei; mai întâi instruieşte-te în domeniul chimiei şi abia apoi vorbeşte”. Profesorul Ladenberg nu cunoaşte nici un substrat al sufletului; de aceea el nu trebuie să deranjeze lumea cu descoperirile neştiinţei sale.

Aşa cum cercetătorul naturii pentru a putea înţelege anumite forme animale se îndreaptă spre formele animale din care acestea s-au dezvoltat, la fel trebuie să facă şi cercetătorul sufletului ce se bazează pe metoda cercetării naturii, adică să meargă spre forma sufletului din care s-a dezvoltat forma sufletească pe care vrea să o înţeleagă. Forma craniului la animalele superioare poate fi totuşi explicată de cercetătorul naturii din transformarea prin care a trecut forma craniului animalelor inferioare. La fel, trebuie ca tot ceea ce aparţine de biografia unui suflet să fie explicat din biografia sufletului din care a apărut sufletul pe care îl avem în vedere. Situaţiile ulterioare sunt *efecte* ale situaţiilor anterioare. Şi anume cele ulterioare fizice sunt efecte ale celor anterioare fizice; dar şi cele ulterioare sufleteşti sunt efecte ale celor anterioare sufleteşti. Acesta este conţinutul *legii karmei*, care afirmă: toate talentele şi faptele mele din viaţa mea prezentă nu există în mod separat, ca o minune, ci sunt legate de formele de existenţă anterioare ale sufletului meu, ca efect, şi ca şi cauză de formele de existenţă viitoare ale sufletului.

Cei ce observă, cu privirea spirituală deschisă, viaţa omenească şi nu cunosc această lege cuprinzătoare sau nu vor să o recunoască, se lovesc în mod constant de enigmele vieţii. „Templul îngropat” al lui Maurice Maeterlink poate fi exemplul unei cărţi care vorbeşte despre astfel de enigme, în modul deformat în care acestea apar gândirii prezentului, pentru că aceasta nu are încredere în marea lege a cauzei şi efectului din viaţa spirituală, în legea karmei. Cei ce au căzut în mrejele dogmei înguste a noii credinţei nu au nici un organ pentru perceperea unor astfel de enigme. Maeterlink ridică o astfel de întrebare: „Dacă m-aş arunca în apă pe o vreme foarte rece pentru a-l salva pe cel de lângă mine, sau dacă, dimpotrivă, aş cădea în apă încercând să-l îmbrâncesc pe cel de lângă mine, atunci răceala pe care o voi face datorată vremii reci, ar fi aceleaşi în ambele situaţii. Şi nici o putere din cer sau de pe pământ, în afară de mine însumi şi de celălalt om (dacă el ar fi capabil de acest lucru) nu îmi va spori suferinţele, pentru că eu am comis crimă sau nu îmi va micşora durerea, pentru că am făcut o faptă morală bună”. Cu siguranţă: pentru o observaţie care se limitează numai la realitatea fizică, consecinţele puse aici în discuţie apar ca fiind aceleaşi în ambele cazuri. Însă avem voie să considerăm această observaţie luată separat ca pe un *întreg*? Cine afirmă acest lucru, acela are ca gânditor aproximativ acelaşi punct de vedere cu cel care observă cum doi copii sunt instruiţi de doi învăţători diferiţi şi nu observă altceva, în afara faptului că ambii învăţători petrec cu copiii un număr egal de ore şi le predau aceeaşi materie. Dacă observatorul ar pătrunde mai adânc în realitate, atunci poate că ar vedea în cele două cazuri o mare deosebire şi va considera de la sine înţeles apoi că unul dintre copii va deveni un incapabil, iar celălalt va deveni un om remarcabil. Iar dacă cineva vrea să ia în considerare corelaţiile sufletesc-spirituale şi observă urmările sufleteşti pentru cel din cazul citat mai sus, atunci ar trebui să-şi spună: ceea ce se petrece aici, nu poate fi observat în mod separat. Consecinţele răcelii sunt trăiri sufleteşti şi dacă nu vreau să le văd ca pe nişte minuni, atunci trebuie să le observ ca efecte şi cauze în cadrul vieţii sufleteşti. Consecinţele pentru cel ce salvează viaţa vor decurge din alte cauze decât în cazul criminalului; sau acestea vor avea,

pentru fiecare caz în parte, alte efecte. Şi dacă în viaţa prezentă a unui om nu pot găsi aceste cauze şi efecte, dacă pentru această viaţă prezentă totul este la fel, atunci va trebui să caut compensarea în trecut sau în viitor. Mă comport atunci *în mod identic cu cercetătorul naturii* în domeniul realităţilor exterioare: acesta la rândul lui explică pierderea vederii, în cazul animalelor ce trăiesc în grote întunecate, pe baza experienţelor lor *anterioare*; şi el presupune că experienţele prezente îşi vor avea efectele lor în formarea viitoarelor rase şi specii.
Dreptul lăuntric de a vorbi despre evoluţie în domeniul naturii exterioare, îl are numai cel ce recunoaşte această evoluţie şi în sufletesc-spiritual. Acum este limpede că această recunoaştere, această lărgire a cunoaşterii naturii dincolo de natură, este mai mult decât o simplă cunoaştere. Pentru că ea transformă cunoaşterea în *viaţă*; ea îmbogăţeşte nu numai ştiinţa omului, ci îi oferă acestuia puterea de a merge pe drumul vieţii sale. Îi arată *de unde vine şi încotro se îndreaptă*. Iar atunci când omul urmează cu consecvenţă direcţia pe care i-o arată cunoaşterea, acest *De unde* şi acest *Încotro* vor fi găsiţi dincolo de naştere şi moarte. Înainte de toate el ştie că ceea ce face este parte dintr-un curent care curge din veşnicie în veşnicie. Tot mai înaltă devine perspectiva din care îşi reglementează viaţa. Omul este ca învăluit într-o ceaţă groasă înainte să ajungă la o astfel de judecată, pentru că el nu presimte nimic despre adevărata sa fiinţă, nimic despre originea sau despre ţelurile sale. El urmează impulsurile naturii sale, fără să aibă o înţelegere despre aceste impulsuri. El trebuie să-şi spună că poate ar avea o cu totul altă înţelegere asupra drumului său prin viaţă, dacă ar merge în lumina cunoaşterii. Sentimentul responsabilităţii pentru viaţă creşte tot mai mult sub influenţa acestei înţelegeri. Dacă acest sentiment de responsabilitate nu se formează în om, atunci acesta îşi neagă, într-un sens mai înalt, propria sa umanitate. Cunoaşterea lipsită de scopul înnobilării omului este numai satisfacerea unei curiozităţi superioare. Înălţarea cunoaşterii până la înţelegerea spiritualului, astfel încât ea să devină forţa întregii vieţi, aceasta este – într-un sens mai înalt – o *datorie*. Şi este o datorie pentru fiecare om să caute înţelegerea pentru „De unde”-le şi „Încotro”-ul sufletului.
Modul cum acţionează aceste legi ale vieţii spirituale – reîncarnarea şi karma – va fi obiectul unei expuneri viitoare.

Note

1. Ceea ce este menţionat mai sus trebuie spus in mod explicit, datorită faptului că astăzi există foarte mulţi cititori superficiali, gata oricând să întrevadă tot felul de sensuri absurde în expunerile unui gânditor, chiar şi atunci când acesta s-a străduit sa se exprime foarte *precis*. De aceea aş vrea sa mai spun încă o data aici, că nu îmi poate trece prin minte să mă lupt cu cei care, sprijinindu-se pe ipotezele naturalist ştiinţifice, se preocupă de problema „generaţiei spontanee”. Insa chiar şi daca ar fi posibil ca nişte substanţe cu totul „lipsite de viaţă” să se unească în vreun fel în albumina vie, de aici tot nu ar rezulta că, înţeleasă în mod corect, concepţia lui Reidis ar fi falsă.

2. Adepţii şcolii lui Wundt ar putea să se simtă îngrozitor de afectaţi de faptul că eu vorbesc într-un mod atât de patriarhal despre „suflet”, în vreme ce ei cred orbeşte în cuvintele maestrului lor, care tocmai a reafirmat că nu trebuie sa se vorbească despre „suflet”, pentru că din această substanţă sufleteasca „supra-reală”, după ce „mitologizarea fenomenelor s-a volatilizat în transcendent”, nu a mai rămas nimic în afara unei „întâmplări coerente”. Ei bine, înţelepciunea wundtiana este similară afirmaţiei că nu am avea dreptul să vorbim despre „crin”, pentru că am avea de a face, în realitate, numai cu culori, forme, procese de creştere etc. (Wundt: *Naturwissenschaft und Psychologie* (Ştiinţă naturală şi psihologie), Leipzig 1903).

3. Există astăzi poate mulţi care ar prefera să se instruiască rapid în ştiinţa spirituală. Aceştia însă se vor găsi intr-o situaţie inconfortabilă atunci când realităţile naturalist ştiinţifice le sunt prezentate într-o manieră complexa şi într-o direcţie care să servească drept temelie pentru realităţile antroposofice. Ei spun: noi vrem să auzim ceva despre ştiinţa spirituala, iar voi ne povestiţi aici elemente de ştiinţă naturală pe care orice om instruit le cunoaşte. Aceasta este o obiecţie care arată aşa de clar faptul că oamenii epocii noastre nu vor sa gândească la modul serios. În realitate, cei ce vorbesc astfel nu ştiu nimic despre raza de acţiune a cunoştinţelor lor; astronomul nu ştie nimic despre consecinţele astronomiei, chimistul nimic despre cele ale chimiei etc. *Însă pentru aceştia nu există o altă salvare, decât sa fie modeşti şi să asculte în linişte, atunci când le este clarificat faptul că, datorită superficialităţii gândirii lor, nu ştiu de fapt nimic despre ceea ce, în aroganţa lor, au crezut că au epuizat*. Şi chiar antroposofii sunt de părere adesea că nu ar fi necesar să mai lege convingerile despre karma şi reîncarnare cu rezultatele ştiinţelor naturii. Ei nu ştiu că aceasta constituie sarcina sub-rasei căreia îi aparţin locuitorii Europei şi Americii; şi că *fără această bază* membri acestei rase nu ar putea să ajungă cu adevărat la o concepţie spiritual ştiinţifică. Cel ce vrea *numai să repete mecanic* cele pe care le aude de la marii învăţători din est, acela nu poate deveni un antroposof în cadrul civilizaţiei european-americane.

4. Împotriva expunerilor de mai sus unii ar putea obiecta că ştiinţa naturii în forma sa prezentă contrazice învăţăturile antroposofice, şi că, de exemplu, în „Învăţătura secretă” de H.P.Blavatsky se găseşte o altă teorie a evoluţiei decât cea reprezentată de Haeckel. Cum stau lucrurile cu aceasta, voi explica cu o altă ocazie. Aici însă scopul nu este nicidecum să se arate cum se raportează „noua credinţă” la „învăţătura secretă”, ci numai cum ar trebui aceasta să *se raporteze la sine însuşi*, atunci când îşi înţelege *propriile sale* premise.

5. Autorului acestei expuneri nu i se poate reproşa că nu a înţeles marile merite ale noilor noştri credincioşi, întrucât chiar el însuşi, în cartea sa „Concepţii despre lume şi viaţă în secolul al 19-lea” (***Enigmele filosofiei***) prezintă cu toată preţuirea contribuţia acestora în cadrul dezvoltării spirituale a epocii şi îi recunoaşte valoarea.